

LBRIS

We know
books

Andrei Marga

NOUA CRIZĂ A
EUROPEI

Alexandria
Publishing House

Coordonator ediție: Claudiu Gaiu

Corector: Carmen Faur

Layout & design copertă: Alexandru Juravle

Comenzi online: www.librariilealexandria.ro

© 2026 Alexandria Publishing House

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Alexandria Publishing House

Str. Mihai Viteazu, nr. 23, Suceava, 720059

alexandriapublishinghouse@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARGA, ANDREI

Noua criză a Europei / Andrei Marga. - Suceava : Alexandria Publishing House, 2026

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8793-80-1

Cuprins

Introducere	9
Partea I-a:	
Ce este european?	19
Specificul cultural al Europei.....	21
„Post-adevărul” ca pretext	35
Partea a II-a:	
Abordări ale crizei Europei	53
Criza europeană la Nietzsche	55
Destinul Europei la Oswald Spengler.....	65
Criza științelor la Edmund Husserl.....	71
Criza înțelegerii de sine a omului la Heidegger.....	81
„Caietele negre” despre Europa	91
„Dialectica iluminismului” la Horkheimer și Adorno	101
Michel Foucault despre ampriza puterii	117
Partea a III-a:	
Schimbarea lumii	129
Ordinea mondială de azi.....	131
Noua relație a supraputerilor	141
Schimbarea Americii și a lumii.....	155
Apelul la China.....	161

Dilema privind China.....	173
Partea a IV-a:	
Noua criză a Europei	185
Colapsul noii plutocrații	187
Noua schimbare a sferei publice.....	197
Dificultățile Europei unite	213
Lumea scindată.....	219
Europa în fața înarmării.....	227
Partea a V-a:	
Fenomenalizări ale noii crize a Europei	237
Adâncirea inegalităților	239
Inginerii – tehnice, sociale, ideologice.....	253
Sorosismul: premise și politici.....	265
Globalismul și suveranismul – noțiuni rău stăpânite.....	277
Generalitatea legii și apărarea ei	291
Drama alegerilor trucate	303
Democrația se apără democratic	315
Restabilirea democrației.....	327
Distrugerea „constituțională” a democrației	337
Partea a VI-a:	
Abordări ale noii crize a Europei	349
Uniunea Europeană în optici actuale	351
Noua situație a Uniunii Europene.....	363
Habermas despre criza actuală a Europei	373
Lărgirea rezilienței	385
Pacea în Europa actuală	393

Partea a VII-a:	
Viitorul Europei	405
Pacea durabilă: am avut dreptate.....	407
Reconstrucția democrației.....	419
Revenirea Europei la realitate.....	431
Pacea în Europa și creștinismul	441
Refacerea Europei după criză	457
Ce poate educația?	477
România și viitorul european	481
Strategia europeană (2025) a Statelor Unite.....	513
Încheiere	527
Bibliografie selectivă	541
Summary	551
Autorul	557

Specificul cultural al Europei

Dacă considerăm instituțiile ca obiectivare a culturii și, de altfel, nu putem să nu o facem, atunci putem aduce întreaga discuție privind *apartenența la Europa* pe terenul *culturii*. Adăugând însă, de la început, că prin cultură înțelegem aici mai mult decât idei filosofice, simboluri artistice, teorii științifice și programe ideologice. *Cultura înseamnă toate acestea, desigur, dar împreună cu incorporarea lor în forme ale trăirii sociale a vieții umane.* Cultura presupune producere și circulație de produse ale reflecției, sentimentului, cercetării, imaginației, cu un cuvânt, ale vieții spirituale. Împrejurarea că un om asimilează, în cazul mai bun, asimilează și produce idei, simboluri, constatări, proiecte, face din el un om cultivat. În procesul unificării europene este însă angajat un *concept al culturii individuale*, dar și un *concept al culturii împărtășite în comun de mulțimile structurate ale individualităților*, și în primul rând acest concept. Putem spune, cu suficientă susținere din partea faptelor, că aflăm indivizi de același nivel cultural în diferite comunități naționale europene, dar nu toate comunitățile încorporează în structurile instituționale aceleași valori sau nu toate o fac în aceeași măsură.

În ce constă *cultura europeană*? Care sunt *caracterele ei* specifice? După preliminariile menite să precizeze

reper și să situeze analiza (pe care le-am prezentat în A. Marga, *Filosofia unificării europene*, 2006), se poate pune în mod direct întrebarea privind *specificul cultural european*. Satisfacerea ei cade adesea în eseistică impregnată de trăiri legate de contexte, ce surprinde aspecte parțiale ale culturii europene, fără a fi capabilă să o determine. Este timpul însă să se încerce abordări sistematice, pe fondul procesului de unificare europeană și satisfăcând nevoile de clarificări conceptuale ce apar în cadrul său, folosind *approach*-ul teoriei sistemelor, care rămâne apt să descrie ceea ce este relevant într-o situație.

Plec, în orice caz, în specificarea culturii europene, de la conceperea societății ca un *sistem* compus din *subsisteme finalizate*, diferite sub aspectul performanței specifice și, în consecință, al criteriilor de testare a propozițiilor și acțiunilor. Am în vedere subsistemele: *tehnica de producție*, ce potențează rezultatele cheltuirii de energie umană; *economia*, ce produce bunurile care acoperă nevoile populației; *administrația*, ce asigură organizări eficiente ale activităților într-o comunitate; *politica*, ce procură legitimitatea opțiunilor fundamentale; *cultura spirituală*, ce generează motivațiile indispensabile funcționării instituțiilor. Un sistem ale cărui subsisteme ating aceste performanțe este, evident, de preferat unuia ale cărui subsisteme le ating mai puțin sau eșuează în atingerea lor.

Este tentant – în virtutea facilității procedurii – să se aleagă unul din aceste subsisteme și să se specifice cultura europeană plecând de la condițiile de posibilitate ale performanței lui specifice. Acesta este, de altfel, procedeul folosit frecvent în specificările culturii europene

realizate de filosofi atașați postulatului unei unități ce se desfășoară și se diversifică în toate cele ce sunt. Patočka și Noica sunt exemple în acest sens. Ei obțin concepte de specificare atrăgătoare și, în aparență, profunde, dar care, la drept vorbind, nu mai pot specifica îndeajuns cultura europeană sau, cel puțin, lasă un spațiu întins unor concepte contrare, alternative. În general însă, *filosofiile ce se organizează în jurul postulatului unei unități ce se desfășoară, fenomenalizându-se, în toate cele ce sunt, nu permit descrieri destul de specifice de situații*. Astăzi li se preferă, pe drept, *filosofiile organizate în jurul ideii interacțiunii de instanțe multiple, cu performanțe diferite*. Așa cum indică experiențele deja făcute, nu se pot obține analize destul de profunde apte să ofere baza pentru programe de acțiune viabile, dacă se aplică vreo *reducție monistă*. *Nici monismul economiei, nici monismul culturii spirituale, ca și oricare alt monism, nu permit specificarea culturii europene și, pe această bază, un program viabil de promovare a ei*.

Considerând cultura europeană, în înțelesul dat, ca ansamblu al ideilor, simbolurilor, teoriilor ce se regăsesc în trăirea socială a vieții, se pot delimita subsistemele: *competența tehnică; comportamentul economic; îndemânarea administrativă; acțiunea politică; cultura spirituală*. Pe terenul acestor subsisteme putem specifica cultura europeană și pe ele este de întreprins astăzi specificarea.

Cultura europeană conține un concept al științei pe care l-a împărtășit cu culturi ale lumii vechi: știința este cunoașterea „cauzelor finale” ale lucrurilor, care le explică indicând destinația lor într-un scenariu cuprinzător al lumii. Aristotelismul a fost expresia sistematică a aces-

LBRIIS | We know books

tei înțelegeri a științei în cultura europeană. Dar această cultură a generat și un alt concept al științei, așa-numita știință modernă a naturii, care capătă profil metodologic prin Kepler, Galilei și Newton. Caracterizată ca parte a culturii, știința modernă a naturii a însemnat: cunoașterea bazată pe experiență și orientată spre identificarea cauzelor eficiente ale lucrurilor; cunoașterea care țintește mereu să atingă maturitatea – adică identificarea de corelații cu caracter de lege între cauze și efecte; cunoașterea călăuzită de un interes imanent la luarea sub control și metamorfozarea lucrului cunoscut; cunoașterea matematizată a corelațiilor logice dintre lucruri. *Cultura europeană a produs pentru prima oară o știință în forma cunoașterii factuale orientată spre reprezentarea cauzelor eficiente, cu caracter de lege, exprimabile matematic, și pusă în serviciul rezolvării de probleme tehnice, al controlării și metamorfozării lucrurilor.*

Această știință a influențat-o profund și o specifică. Prin știința modernă ea a și influențat cel mai mult alte culturi. Cum bine s-a spus, „în toate celelalte domenii Europa a exercitat, într-adevăr, o influență adâncă asupra altor cercuri culturale – iar afirmația este valabilă pentru religie și artă, încă mai mult pentru politică, drept și economie; dar dominația ideilor dezvoltate în Europa nu a fost niciodată totală, totdeauna rămânând un rest semnificativ de idei proprii, încât elementele europene au fost contopite de cele mai multe ori cu tradiții culturale proprii. Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile în știința naturii și în tehnică: aici teoriile exportate din Europa, metodele de încercare și tehnicile de producție au ajuns la o dominație mondială nelimitată și au suprimat fără

limită tradiții locale” (Wolfgang Wild, *Europäische Naturwissenschaft und Technik in der Welt von Morgen*, în Franz König, Karl Rahner, Hrsg., *Europa. Horizonte der Hoffnung*, Styria, Wien, Köln, 1988, p.181). Nimeni nu a putut contesta.

Știința modernă a naturii a pus la îndemâna oamenilor legile cauzalității eficiente a lucrurilor, în vederea controlării și metamorfozării lor. Ea a trimis la muzeu tehnici tradiționale de producție și a creat mașini și automate și, în sens cuprinzător, *aparate tehnice de producție*. Idealul pe care ea l-a alimentat a fost cel al mașinii cu consum minim și prestație maximă. *Perpetuum mobile* a rămas idealul. Sfera posibilului și sfera dezirabilului ea le-a lărgit atât de mult, încât numai o limită a mai rămas: legile imanente lucrurilor înseși. Lărgirea a însemnat un nivel mereu nou al posibilităților mașinilor și automatelor de a executa operații și de a rezolva probleme.

Între timp și Europa a pășit în epoca *civilizației tehnice*. Evenimentul întărește și suplimentează ceea ce cultura europeană a produs și apoi a răspândit: *condiționarea competenței productive de o mereu ascendentă competență tehnică. Apartii în fapt culturii europene realizând continua pliere și, în cazul optim, participarea la crearea tehnicii de producție și, în general, a noi niveluri ale competenței tehnice de producție.*

Comportamentele economice au fost și au rămas variate din punctul de vedere al motivațiilor lor interioare și al organizării lor exterioare. De la primitivii care se mulțumeau să culeagă fructele oferite de natură, trecând prin țărani diferitelor epoci ale istoriei europene, mulțumiți sau forțați de împrejurări să se mulțumească cu o

producție ce abia acoperă nevoile lor de supraviețuire de la un an la altul, la „muncitorul” comunist, pentru care „participarea la munca colectivă” este mai importantă decât randamentul ei, avem un anumit comportament economic. Cultura europeană a lăsat în margine acest tip de comportament economic, punând în mișcare și consacrand un cu totul altul. Este *comportamentul caracterizat de raționalitate economică*, adică *format astfel încât să permită un calcul, iar rezultatul să fie un plus al rezultatelor în raport cu ceea ce este investit.*

Acest comportament s-a identificat la origine cu ceea ce în înțelesul clasic s-a numit „capitalism”. În fapt, el se confundă cu comportamentul economic rațional al întreprinzătorului, așa cum el a fost inițiat în cultura europeană. Max Weber l-a descris, chiar dacă în termeni care astăzi nu mai sunt destul de preciși, astfel: „Acolo unde se năzuiește în mod rațional la competiție capitalistă, acțiunea corespunzătoare este orientată spre *calculul* capitalului. Aceasta înseamnă: ea este inserată într-o aplicare conform unui plan al rezultatelor utile de competiție în așa fel că randamentul socotit conform *bilanțului* al întreprinderii trebuie să întrecă [...] mijloacele de competiție obiectuale aplicate prin schimb (iar în cazul întreprinderii durabile trebuie să întrecă *mereu, din nou*)” (Max Weber, *Die protestantische Ethik*, Siebenstern, Hamburg, 1975, Band 1, p.13) . Calculul ce alcătuiește miezul comportamentului economic european este subordonat valorii aparent prozaice a *rentabilității*. Ea s-a instalat în cultura europeană ca un adevărat principiu – *principiul randamentului* –, a smuls-o pe aceasta din proximitatea altor culturi și a plasat-o pe un drum

propriu. *Nu poți aparține acestei culturi dacă principiul randamentului este ignorat sau subestimat.*

Întreprinzătorul individual a apărut în cultura europeană, dar ea rămâne legată de principiul randamentului, care l-a călăuzit. Experiențele istorice pe care ea le-a făcut (etatizări maxime ale proprietății, socializarea principalelor mijloace de producție, comunizarea producției și consumului etc.) au arătat că numai inițiativa privată este compatibilă cu principiul randamentului. *Suprimarea ei duce la abolirea principiului.* Dar inițiativa privată presupune întreprinzătorul individual, însă nu exclusivitatea lui. În orice caz, totuși, și pentru întreprinzătorul individual de la un anumit nivel al întreprinderii lui, și pentru întreprinzătorii ce funcționează în asocieri, și pentru sectoare ale societății sau pentru societate ca întreg apare problema coordonării eforturilor, inițiativelor multor oameni, distribuite pe suprafețe întinse, având competențe profesionale diversificate, cu un cuvânt *problema administrării*. Ea se dezleagă pe baza aceluiași calcul, al rentabilității economice. *Nu aparții culturii europene dacă administrația propriei societăți nu trece examenul acestei raționalități.*

Cultura europeană a pus însă indivizii liberi în poziția de subiecți ai calculului rentabilității. Ea conține o *cultură a administrării eficiente*, sprijinită pe o *cultură a dreptului*, caracterizată de personalism, legalism și formalism. În sânul ei individul este subiect, referință și scop al reglementărilor juridice; decizia asupra relațiilor sociale se supune regulilor de drept, a căror elaborare și promovare revin statului; cazurile sunt abordate plecând de la reguli generale și, într-un anumit sens, abstracte, ce alcă-

LIBRIS | We know books

tuiesc împreună o organizare formală a dreptului (Franz Wieacker, *Europäische Rechtskultur*, în Franz König, Karl Rahner, op.cit, p.145). Această cultură a dreptului este, la rândul ei, un produs al culturii europene și rămâne legată de specificul ei. *Aparții culturii europene atunci când cultura dreptului promovează individul ca subiect și scop al dreptului, suveranitatea și generalitatea legii.*

Cultura dreptului stă, în definitiv, pe suportul unei concepții asupra omului și, în fapt, invers, concepțiile asupra omului se formează și se exprimă, istoricește privind lucrurile, în legătură cu concepții asupra omului care iau forma „aerată” a filosofiilor și religiilor. Afirmăția este valabilă cu atât mai mult în cultura europeană, care a autonomizat sferile și valorile, dar a și evidențiat limpede legăturile lor interioare. Înăuntrul ei, demnitatea persoanei umane, conceptul filosofic al rațiunii și recunoașterea practică a unui status individului în comunitatea politică din care el face parte au fost diferențiate, însă au rămas continuu în legătură. *Dar ceea ce a specificat, cel puțin de la Renaștere încoace, cultura europeană, a fost, sub aspectul de care ne ocupăm acum, așezarea sferelor și valorilor pe temelia libertății individuale și conceperea acestei libertăți ca autonomie.* S-a spus, de aceea, că „autonomia este conceptul european al libertății” și că „drepturile la libertate sau drepturile cetățenești se leagă cu o imagine asupra omului cu totul determinată, cu omul ca cetățean căruia îi sunt asigurate anumite bunuri fundamentale. Acestea sunt prescrise mereu global cu prima formulă: viață, libertate, proprietate” (Arno Baruzzi, *Europäische <Menschenbild>*..., Karl Alber, Freiburg, München, 1979, p.10-13). *Aparții culturii europene asigurând, prin*

reglementările de drept, aceste bunuri fundamentale.

Autonomia persoanei umane nu este în cultura europeană echivalată în vreun fel cu dictatul capriciilor și al arbitrarului. Ea nu se confundă cu triviala deviză „fac orice din ceea ce îmi place, căci sunt liber”. Așa cum Kant a observat, autonomie este un termen compus din „auto” și „nomie” și semnifică „a-ți da legea”, dar este vorba de o lege, adică de o regulă ce conține caracterul generalității și, implicat, al reciprocității. *Autonomia „scoate” în fapt individul din sfera privată și-l pune în interacțiune cu sfera în care el se întâlnește cu ceilalți indivizi, cu sfera publică.* Ea asigură mereu dreptul individului la autodeterminare în cadrul dreptului. De la început, ea consacră sfera individului liber în singularitatea sa, ce se constituie pornind de la proprietatea sa. *Cultura europeană este legată de construcția persoanei umane ca sferă privată sprijinită pe proprietate și garantată de legile ce conțin drepturi fundamentale și inalienabile.*

Dar legile înseși sunt fructul travaliului oamenilor în sfera publică a vieții lor. Înăuntrul ei se constituie statul și diversele instituții care se autonomizează într-un grad mai mare sau mai mic. *Cultura europeană s-a specificat prin conceptul modern al derivării voinței politice și a politicii de stat din dezbaterea publică asupra problemelor de interes general.* Ea a produs instituții ce organizează și întrețin dezbaterea și a făcut din argumentarea în sfera vieții publice cadrul în care se promovează interesele. *Nu poți aparține acestei culturi fără a lăsa ca în controversa opiniilor legate de interese divergente să prevaleze argumentarea și, în mod precis, argumentele mai bune.* Politica este mediu de viață în cultura europeană, ce mijlocește